

Bärare av lokal utveckling

- Civilsamhällets roll på landsbygden

Bearer of local development

- The role of the civil society in rural areas

Elin Sjöman

Institutionen för stad och land
Kandidatarbete • 15 hp
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2018

Bärare av lokal utveckling

- Civilsamhällets roll på landsbygden

Bearer of local development

- The role of the civil society in rural areas

Elin Sjöman

Handledare: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Biträdande handledare:

Examinator: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2018

Omslagsbild: Fikapaus för volontärerna på Slussen i Lagan (Foto: Elin Sjöman)

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: civilsamhälle, lokalt ledarskap, governance, socialt kapital, resiliens, legitimitet

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Landsbygden är full av hjältar, men det är inte alltid deras röster hörs.

Kommunsammanslagningar och en ökad centralisering har lett till att landsbygdens representation i det offentliga samtalet minskat. Engagemanget för bygden och dess utveckling har dock aldrig försvunnit. Istället grodde det på en annan samhällsnivå, i civilsamhället. Syftet med den här uppsatsen är att undersöka vad civilsamhället kan innebära för landsbygden. Den undersöker även hur detta görs legitimt.

Materialet till undersökningen har inhämtats via fältstudier i Ljungby kommun i sydvästra Småland. Totalt har sju semistrukturerade intervjuer och två observationer med företrädare för olika föreningar samt tjänstemän från kommunen utförts. Materialet har sedan analyserats med hjälp av begreppet 'lokalt ledarskap' som kan brytas ner till beståndsdelarna governance, socialt kapital och resiliens.

Undersökningen visar att governance möjliggör att civilsamhället både ges och tar sig en ganska stor roll i Ljungby kommun. Genom utövandet av lokalt ledarskap för civilsamhället landsbygdens talan och dess utveckling framåt. Detta möjliggörs genom ett starkt socialt kapital. Det sociala kapitalet har också visat sig vara en förutsättning för att resiliens, det vill säga en beredskap mot stora förändringar, ska finnas i kommunen. Civilsamhällets roll som röstbärare legitimeras genom att kommunen erkänner vad och vilka de representerar. För civilsamhällets del handlar snarare själva handlingen, att föra landsbygdens talan, om en protest mot ett annars illegitimt offentligt samtal där landsbygdens röst saknas.

Nyckelord: civilsamhälle, lokalt ledarskap, governance, socialt kapital, resiliens, legitimitet

Abstract

The rural areas in Sweden are the home of many heroes, but their voices are not always heard. The fusion of municipalities and a growing centralization has reduced the representation of rural issues in the public debate. Despite this, the commitment for the community and its development has never disappeared. Instead it grew in a different arena, the civil society. The aim of this essay is to study the meaning of a civil society for rural areas. It also looks into how this is made legitimate.

The material for the study is collected through field studies in a municipality in the south west of Småland, called Ljungby. In total seven semi structured interviews and two observations has been made with representatives from non-profit associations and officials at the municipality. The material was then analysed using the concept 'local leadership' (lokalt ledarskap) which consists of the elements governance, social capital and resilience.

The study shows that governance makes it possible for the civil society to both get and take upon a quite big role in Ljungby municipality. Through the exercise of local leadership the civil society becomes the voice of the rural areas as well as the engine of its development. This is made possible through strong social capital. The social capital has also proven to be of great importance to make the municipality ready to face big changes, to be resilient. The role of the civil society as the voice of the rural areas is made legitimate when the municipality can see what and who it represents. The civil society does what it does as a protest against what they think would be an illegitimate public dialogue if the voice of the rural areas is missing.

Keywords: civil society, local leadership, governance, social capital, resilience, legitimacy

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	1
	Bakgrund	1
	<i>Syfte och frågeställningar</i>	2
	<i>Ljungby kommun</i>	3
	<i>Civilsamhället</i>	3
2.	Teori och metod	4
	Lokalt ledarskap.....	4
	<i>Governance</i>	4
	<i>Socialt kapital</i>	5
	<i>Resiliens</i>	5
	Tillvägagångssätt och avgränsningar.....	6
	<i>Kritiska reflektioner</i>	8
3.	Orterna	8
	<i>Bolmsö</i>	8
	<i>Lagan</i>	9
	<i>Lidhult</i>	10
	<i>Södra Ljunga</i>	10
	<i>Tannåker</i>	11
4.	Analys	12
	Lokalt deltagande – Governance.....	12
	<i>Att lära av varandra</i>	12
	<i>Samtalspartnerpartner och dialog</i>	13
	En förutsättning för samarbete – Socialt kapital.....	16
	<i>”Allting bara händer”</i>	17
	<i>Samverkan</i>	19
	Att klara av förändringar – Resiliens	20
	Civilsamhällets motor – det lokala ledarskapet	24
5.	Slutord	26
6.	Referenser	28

1. Inledning

Och vi menar ju på att vi betalar faktiskt skatt här ute också. På landsbygden. Och vi vill ha lite tillbaka. (Ordföranden för Södra Ljungas sockenråd)

Bakgrund

Landsbygden är full av hjältar. Personer som på sin fritid lägger ner timmar och åter timmar på att planera och anordna aktiviteter för andra människor. Det kan handla om allt från att arrangera en fest för bygden bara för att det är roligt, till att kämpa för att orten ska få ha kvar sin skola, vårdcentral eller annan service. Detta har undersökts och beskrivits av många forskare som betonar civilsamhällets betydelse för ett livskraftigt och sammanhållet lokalsamhälle (Gunnardotter 2006; Cras 2017; Herlitz & Arén 2017)

Under 1960- och 1970-talet blåste centraliseringsvindar genom Sverige. Redan 1952 påbörjades en också en kommunsammanslagning som fortsatte in på 1970-talet då cirka 1000 kommuner blev 284. När kommunsammanslagningarna sammanföll med centraliseringen fick det konsekvenser för landsbygden. De nya kommungränserna ritades utifrån befolkningsunderlag och servicepunkter och de små landsbygdskommunerna fick se sig sammanslagna med tidigare grannar (Ekman 1991:6). Tanken var att de större enheterna skulle leda till effektivare arbete för kommunerna. Den ökade centraliseringen medförde oftast att det nya kommuncentrumet förlades till den största tätorten, centralorten. När detta skedde försvann också den direktdemokrati som tidigare tillämpats i de små kommunerna (Herlitz & Arén 2017:5). Landsbygdens representation i det offentliga rummet minskade därför kraftigt. Detta sammantaget gör att många landsbygdsbor, likt citatet ovan, idag uttrycker en känsla av att vara bortglömda och att de beslut som fattas inte är anpassade efter deras verklighet (Herlitz 2002).

Centraliseringsvindarna var dock inte de enda vindarna som blåste under 1960- och 1970-talet. Samtidigt som kommunsammanslagningarna skedde så bildades många föreningar och intressegrupper, inte minst på landsbygden, som utövade påtryckning i olika frågor.

Flera forskare anser att det finns en korrelation mellan den ökande centraliseringen och det ökade engagemanget i civilsamhället. Kulturgeografen Ulla Herlitz (2002:7) skriver att den moderna bygderörelsen *har sitt ursprung i det demokratiska vakuum som uppstod efter de stora kommunsammanslagningarna och centralisering av näringsliv och service*. Ann-Kristin Ekman (1991:5) menar att civilsamhällets ökade engagemang kan tolkas som en protest mot centraliseringen och den storskaliga politiken som fördes. Landsbygdens representation i det offentliga samtalet må alltså ha minskat, men inte dess engagemang och drivkraft.

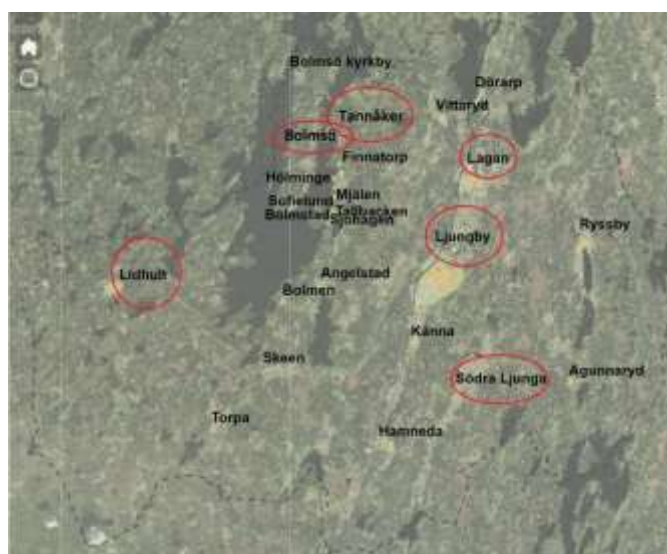
Syfte och frågeställningar

Att lokalbefolkningen upplever att de inte har något att säga till om i dagens storkommuner är en allvarlig brist i det demokratiska systemet (Herlitz & Arén 2017:5). Samtidigt finns det en mängd människor som arbetar för att lyfta landsbygdens frågor på andra sätt. Syftet med min uppsats är att undersöka vad civilsamhället kan innebära på landsbygden. Till min hjälp använder jag Ljungby kommun som exempel och följande forskningsfrågor som vägledare:

- Vad utgör civilsamhället i Ljungby kommun?
- Vilken roll har civilsamhället i Ljungby kommun?
- Hur görs civilsamhällets roll legitim?

Genom att börja med att kartlägga vad som utgör civilsamhället i kommunen får jag en god utgångspunkt för att sedan undersöka dess roll. För att kunna undersöka vad civilsamhället kan innebära för landsbygden blir det relevant att ta reda på vilken roll det har i kommunen. Då undersökningen tar sin utgångspunkt i hur ideellt engagemang fyller funktioner i brist på närvaro av politiker och myndigheter blir det även viktigt att väga in frågan om legitimitet.

Ljungby kommun

Figur 1 Kommunkarta, Ljungby kommun Källa: ljungby.se (Egen bearbetning)

I sydvästra Småland ligger ett vackert jordbrukslandskap med både åkrar, barrskogar och sjöar. Här finns en av de, till ytan, större kommunerna i södra Sverige, Ljungby kommun. Inom dess gränser ryms allt från Smålands största ö till flera livfulla socknar och småorter, sommarstugeområden, glesbygd och så staden Ljungby med 16 000 invånare. Stora delar av ytan utgörs av landsbygd och kommunen identifierar sig mycket riktigt som en landsbygdskommun. (<https://ljungby.maps>).

Med sina lite drygt 28 000 invånare utspridda över ytan är befolkningstätheten 16 personer per kvadratkilometer, vilket är ganska lågt för att vara i södra Sverige. Glesheten medför vissa svårigheter att till exempel leverera samma nivå av service till hela kommunen. De geografiska avstånden bidrar dock samtidigt till att stärka de mindre orterna. För närvarande pågår ett arbete med att utforma en ny översiktsplan. Detta beräknas vara färdigt till våren 2020 (<https://ljungby.maps>).

Civilsamhället

Inom organisationsteorin betraktas samhället ofta som bestående av tre sektorer: den offentliga, den privata och den ideella. Den offentliga sektorn omfattas av myndigheter, den privata består av näringslivet, och den ideella sektorn utgörs av civilsamhället. (Forsell & Ivarsson Westerberg 2007:141) Ofta leder benämningen 'ideell sektor' in tankarna på föreningslivet, men begreppet 'civilsamhälle' är bredare än så (Harding 2012). Att likställa sektorn med 'föreningsliv' skulle utesluta olika nätverk, samarbeten och konstellationer som

drivs av ideellt engagemang, men som inte drivs som formella föreningar. Dessa aspekter är viktiga att inkludera i min undersökning. I min uppsats utgår jag därför från Tobias Hardings (2012) definition av civilsamhället: **de verksamheter och organisationer som drivs genom ideellt engagemang hos medlemmar, volontärer och givare**. I Sverige är den ideella sektorn mycket aktiv och engagerar stora delar av befolkningen på ett eller annat sätt. Civilsamhället tillskrivs flera viktiga samhällsfunktioner såsom röstbärare, serviceproducent, gemenskap, demokratiskola och motvikt till exempelvis offentliga eller vinstdrivande och privata aktörer. (Harding 2012:11f)

I Ljungby kommun består civilsamhället av bland annat traditionella föreningar såsom hembygdsföreningar, idrottsföreningar, bygdegårdsföreningar och olika sorters utvecklingsgrupper. Föreningslivet beskrivs som aktivt och brett, med över 200 föreningar spritt över stora delar av kommunen. Utöver föreningslivet samlas civilsamhället även i sociala företag, nätverk och snart i ett nybildat bygdebolag. Vissa konstellationer uppstår tillfälligt utifrån olika behov och försvinner sedan när den frågan inte är aktuell längre. Andra har funnits längre och har blivit en etablerad del av samhället i Ljungby kommun.

2. Teori och metod

Lokalt ledarskap

Som en motreaktion till att landsbygdens frågor ges mindre utrymme av den offentliga sektorn har civilsamhället tagit på sig en allt större roll (Herlitz & Arén 2017:8). Detta sker på lokal nivå och genom lokalt ledarskap. I sin rapport kring bredbandsutbyggnaden på landsbygden undersöker Susanne Stenbacka (u.å.) fenomenet 'lokalt ledarskap'. Begreppet beskriver det ledarskap som uppstår och krävs vid kollektivt handlande. Stenbacka använder sig av tre begrepp för att lättare förstå aktörers handlande och de processer som påverkar agerandet: governance, socialt kapital och resiliens. När dessa samverkar uppstår det lokala ledarskapet. (Stenbacka u.å.:2f)

Genom att använda dessa tre begrepp governance, socialt kapital samt resiliens, blir det därför möjligt att undersöka civilsamhällets roll på landsbygden.

Governance

Begreppet governance beskriver de nya formerna av styre som uppstår när gränserna mellan den offentliga sektorn, den privata sektorn samt civilsamhället blir mer flytande. (Goodwin 1998:5) Dessa lösa styrelseformer blir allt vanligare i landsbygdspolitiken samt förekommer

även på EU- och nationell nivå där partnerskap och nätverk förordas framför traditionella strukturer. (Goodwin 1998:6) Det har alltså skiftat från government till governance, eller ”från centralstyrning till interaktiv samhällstyrning” (Montin & Hedlund 2009:7)

Exakt var gränserna för vad som räknas som governance går är svårdefinierat. Det kan inkludera både den struktur och de processer där styre sker. (Stenbacka u.å.:8) Begreppet pekar visserligen ut nya styrelseformer, men det bör betonas att dessa alltid har sin grund i tidigare strukturer. Dess historia, socioekonomiska kontext och strukturer etc. är aspekter som påverkar vilken styrelseform som utvecklas. (O’Toole & Burdess 2004 i Stenbacka u.å.:24f)

Socialt kapital

Den första som använde begreppet socialt kapital var Pierre Bourdieu. Han definierade det som den sammanlagda mängden resurser eller potentiella resurser en person kan uppnå genom sina olika relationer till andra personer. (Bourdieu 1985:248 i Portes 1998:3) Stenbacka (u.å.:3) lyfter även fram socialt kapital som något som kan kopplas till en plats och som främjas av tillgången på nätverk och mötesplatser. Detta eftersom socialt kapital uppstår mellan individer. En annan viktig del av det sociala kapitalet är förtroendet, tilliten, mellan människor i till exempel en bygd. (Engdahl & Larsson 2006)

Ett alltför starkt socialt kapital kan dock medföra vissa negativa konsekvenser. Alejandro Portes (1998:21) belyser risken med att en stark sammanhållning inom en grupp kan leda till att de utanför gruppen exkluderas eller att oliktankande inte accepteras. Detta fenomen beskrivs med termen ’sammanbindande socialt kapital’. Motsatsen till det, när människor kan umgås med och skapa band till personer utanför sin vanliga grupp, kallas för ’överbyggande socialt kapital’. (Harding 2012:29) Ytterligare en kritik som lyfts är att landsbygdssamhällen ofta antas ha ett starkt socialt kapital och att detta används som en förevändning för minskade resurser till landsbygden. Det riskerar alltså att ”legitimera statens tillbakadragande”. (Schucksmith 2000 i Stenbacka u.å.:4)

Resiliens

Begreppet resiliens är ursprungligen hämtat från naturvetenskapen, där det används för att beskriva hur väl ekosystem hanterar förändringar (Stenbacka u.å.:10). Det används även inom samhällsvetenskapen för att beskriva en individs eller grupps förmåga att möta förändringar (Stenbacka u.å.:4). Vilka egenskaper detta kräver eller hur det går till råder det dock många åsikter om. Diversifiering lyfts fram som starkt bidragande till att skapa resiliens. Ett samhälle

med en starka band, 'strong ties', mellan människor har lättare att arbeta tillsammans, men när även kopplingar, 'weak ties', finns ökar samhällets förmåga att anpassa sig till förändringar utan att rubba hela systemet. (Grabher & Stark 1997:537ff) Utöver att kunna hantera en förändring inkluderas även förmågan att göra något bra av en svår situation (Stenbacka u.å.:24). En förutsättning för ett resilient samhälle är att det finns resurser för att hjälpa individer och grupper, som t.ex. nätverk eller relationer. Det är också till stor hjälp om det finns en formell eller informell struktur för organisering och beslutsfattande, som t.ex. ett sockenråd. (Stenbacka u.å.:25ff)

För att förstå en plats förmåga att hantera förändringar blir kontexten avgörande (Stenbacka u.å.:13). Det går inte att härleda konsekvenserna av en omställning eller anpassning enbart till förekomsten av nätverk till exempel. Platsens geografi, historia, demografi och förekomst av organisationer har också betydelse.

Tillvägagångssätt och avgränsningar

Den här uppsatsen är av fenomenologisk karaktär, vilket innebär att den fokuserar på hur aktörer uppfattar sin omvärld. För att kunna ta reda på detta behöver jag vara på plats där aktörerna finns och röra mig i deras verklighet (Kvale & Brinkmann 2014:44).

Undersökningen baseras därför på kvalitativa fältstudier från Ljungby kommun. Vid kvalitativa studier så undersöks objekt och fenomen utifrån sin unika kontext. Det finns varken en strävan efter eller möjlighet att göra stora generaliserande undersökningar med hjälp av en kvalitativ metod (Teorell & Svensson 2007:11). Detta lämpade sig bäst i denna studie eftersom jag är intresserad av att ta reda på hur civilsamhället och kommunen upplever vad civilsamhället gör och borde göra. För att uppnå generaliserbarhet och validitet, det vill säga giltighet, kommer jag därför att sträva efter att göra rimliga antaganden baserade på min empiri och sedan sätta mina resultat i relation till andra studier. (Teorell & Svensson 2007:kap 3)

En förutsättning för att kunna genomföra så närvarande studier som den kvalitativa metoden kräver är att studiens omfattning avgränsas. Jag valde därför att begränsa min insamling av empiri till det geografiska området Ljungby kommun. Mina informanternas berättelser ledde till ett naturligt fokus på civilsamhällets roll i utvecklingsfrågor. Jag kommer beröra även andra roller, men huvuddelen av analysen kretsar kring landsbygdsutveckling.

För att genomföra studien reste jag till Ljungby kommun i sydvästra Småland och utförde fältstudier under en knapp vecka. Dessa skedde framförallt genom semistrukturerade

intervjuer med olika företrädare för föreningar och även tjänstemän på kommunen. Till min hjälp hade jag en intervjuguide där jag skrivit ner de punkter jag ville ta upp under intervjun. I övrigt lät jag informantens svar bestämma riktningen. Totalt genomförde jag sju intervjuer, varav en var en parintervju. Jag träffade:

- Den tidigare landsbygdsutvecklaren vid Ljungby kommun.¹
- Kassören i Åsarnas bygdegårdsförening i Tannåker, Tannåkers sockenråd, Vittaryds sockenråd samt i Bolmen Lake Run
- Kultur- respektive fritidsstrategen vid Ljungby kommun,
- Ordföranden för den ideella föreningen och sammanslutningen av föreningar Lingonbygden i samverkan,
- Ordföranden för Södra Ljungas sockenråd
- Projektutvecklaren vid Leader Linné Småland,
- Trädgårdsmästaren, tillika en av de huvudansvariga, vid det sociala företaget Slussen i Lagan,

Som ett komplement gjorde jag även deltagande observationer vid två evenemang som anordnades under den tid jag var där, en 'påskauktion' och ett årsmöte. Båda anordnades av bygdegårdsföreningar. Vid dessa passade jag även på att samtala med både besökare och arrangörer. Det pågick visserligen fler arrangemang under min vistelse, men de ovan nämnda bidrog till en bra geografisk spridning i mina undersökningar och tiden räckte inte till för fler besök. Jag ville också besöka både sociala arrangemang och mer administrativa möten för att kunna täcka in mer av bredden i civilsamhället.

De första informanterna valdes ut genom en kontaktperson från Leaderområdet Linné Småland som är det Leaderområde som täcker in Ljungby kommun. Jag fick även hjälp av landsbygdsutvecklaren på kommunen. De resterande intervjuerna bokade jag in genom att fråga mina informanter efter tips, de så kallade snöbollsurvalet (Teorell & Svensson, 2007:86). Jag hittade även vissa via kommunens föreningsregister. I urvalet av informanter försökte jag som sagt få till en geografisk spridning inom kommunen och även en viss bredd i aktivitetsgrad, även om det sistnämnda var ganska svårt.

¹ Hon har idag en annan tjänst vid Ljungby kommun, men jag kommer att referera till henne som landsbygdsutvecklare eftersom det var i den rollen jag intervjuade henne.

Anledningen till att jag förlade mina fältstudier till just Ljungby kommun är att jag ville undvika ställen jag har en personlig koppling till. Detta för att minska risken för att mitt resultat ska påverkas av min förförståelse eller alltför starka kopplingar till platsen och dess omständigheter. Jag vände mig därför till ovan nämnda kontaktperson på Leader Linné Småland som jag kommit i kontakt med tidigare under utbildningen och som då erbjudit sig att hjälpa mig att hitta fallstudier.

Kritiska reflektioner

Som forskare är det viktigt att vara medveten om att alla bär med sig en viss förförståelse in i undersökningar och att detta kan påverka dess resultat. För min del kan mina olika engagemang i lokal utveckling påverka min syn på civilsamhället och dess roll. Jag har även med mig en bild av kommuner och deras inställning till samarbete med den ideella sektorn sedan tidigare. Denna medvetenhet har jag försökt bära med mig under mina fältstudier för att försöka motverka risken att dra förhastade slutsatser. Jag försökte också hela tiden reflektera över om jag ställde tillräckligt djupgående och utredande frågor.

En möjlig brist i mina fältstudier är att jag bara genomfört intervjuer med företrädare för organisationer samt tjänstemän. Det uppstod dock möjligheter att prata med vanliga besökare vid de observationer jag deltog vid, så förhoppningsvis finns deras perspektiv med till viss del.

Eftersom begreppet civilsamhälle framkallade förvirring hos mina informanter bestämde jag mig för att benämna mitt forskningsintresse 'föreningsliv' under intervjuerna, vilket medförde en risk för utelämnning av de bredare aspekterna av det ideella engagemanget. Jag försökte därför använda mig av frågor som fångar upp de aspekter inom civilsamhället som inte täcks in av 'föreningsliv'.

3. Orterna

Bolmsö

Via en färja tar jag mig från sjön Bolmens västra sida över till Bolmsö, Smålands största ö (www.bolmsö.se). Sedan 60-talet så ligger en F² – 6 – skola belägen på ön. Den har dock under senare tid blivit väldigt sliten och det pågår diskussioner kring dess framtid. Under det gångna året har även lärarbrist lett till att mellanstadiet fått gå i skola på fastlandet.

² Förskola

På ön finns ett flertal olika föreningar, varav bygdegårdsföreningen är en av de mer aktiva. Via slingriga vägar tar jag mig från hamnläget, genom lantbrukslandskapet och fram till Bolmsö bygdegård. Där, precis invid sjön, ligger en vackert belägen stor röd byggnad med vita knutar och en glasveranda som vetter ut mot sjön. Det är än så länge lugnt och tyst, men senare när bygdegårdsföreningens påskauktion drar igång så är ljudnivån betydligt högre.

”Sill, ägg, slips?!”. Auktionen är igång och det bjuds till höger och vänster under glada rop och skratt. En rulltårta går för 300 kr, en Justin Bieber-kudde visar sig vara svårsåld, men när auktionsutroparen lägger in en fågelholk i potten stiger priset. Folk bjuder på saker de inte vill ha, men skrattar ändå när de får det. En del bjuder över sig själva. När auktionen är slut har de lite drygt 50 personerna som kommit tillsammans samlat in över 30 000 kr till bygdegården. Ordföranden tackar alla för en trevlig kväll och undrar om någon kan hjälpa till att plocka ihop. På några sekunder är städandet igång och jag får höra att såhär är det alltid när de anordnar saker, folk bara hjälper till.

Lagan

På fastlandet, österut från Bolmsö räknat och i den norra delen av kommunen, ligger Lagan, kommunens näst största samhälle. Där finns det bland annat en ICA-butik, förskolor, lite övriga butiker och en F – 9 – skola. När jag kör dit för min intervju råkar jag plötsligt hamna i någon form av midvinter, trots att det nästan är påsk. När jag långsamt rullar in i samhället, förbi ICA-butiken och igenom bostadsområden med vindrutetorkarna på högsta effekt har jag först svårt att hitta, men till sist kommer jag fram till en vit enplansbyggnad med skylten ”Slussen Lagan, Secondhand” på. Parkeringen är knökfull, men den lilla hyrbilen jag har går att knyckla in i ett hörn.

Inne på Slussen i Lagan är det förmiddagsfika. Det sitter folk i grupper vid några bord, det pratas och skrattas. Jag bjuds till bords och hinner fika lite innan min intervju med trädgårdsmästaren börjar. Inne på hennes kontor, som också fungerar som vilorum och förråd, får jag sedan höra historien om Slussen, det arbetsintegrerade sociala företaget. Det startade 2011 utifrån en önskan att göra gott för andra i området. Företaget ägs och drivs av en ideell förening och har som grundtanke att ”ge kraft, glädje och resurser till människor” (www.slussenilagan.se). Med hjälp av några anställda och ett 80-tal ideellt engagerade kan Slussen ta emot 20 arbetstränande för att låta dessa träna sig inför att, förhoppningsvis, kunna återvända till arbetslivet igen. Verksamheten började med en second hand-butik, men har

vuxit till att omfatta flera olika grenar. Ända sedan start har hälften av nettoförsäljningen skänkts till behövande i Östeuropa genom en hjälporganisation. Allt görs med hjärtat.

Lidhult

I den västra delen av kommunen, ganska nära kommungränsen till Hallands län, ligger samhället Lidhult. Det är det enda samhället i den här delen av kommunen och det innehåller bland annat en förskola, F-6-skola, vårdcentral och deltidsräddningstjänst. Här ska jag träffa ordföranden för en sammanslutning av flera föreningar vid namn Lingonbygden i samverkan. Jag går in på ICA träffpunkten i Lidhult där vi bestämt att vi ska träffas. Det är lördag och ganska mycket folk överallt. Rakt fram innanför dörren finns ICA- affären. Till höger ligger Träffpunkten. Ett café där det verkar gå att beställa pizza, köpa frukost, och även spela på trav, av TV-apparaterna på väggen att döma. När jag fortsätter runt hörnet på cafédisken kommer jag in i ett fullt utrustat bibliotek. Precis när jag börjar undersöka utbudet kommer min informant in.

Vi sätter oss i ett rum i de bakre delarna av biblioteket som fungerar som affärens personalkök. Genom fönstret skymtar flaggorna från truckfabriken Kalmar, som än så länge är områdets absolut största arbetsgivare med sina 300 anställda. En ansevärd mängd i ett samhälle med 700 invånare. Fabriken har gett Lidhultsborna, med omnejd, arbete i nästan 70 år. I mars 2016 meddelandet dock företaget att de skulle lägga ner all produktion i Lidhult för att flytta den till Polen. Det blev startskottet för diskussionerna som nu lett fram till den ideella föreningen Lingonbygden i samverkan. Föreningens styrelse består av representanter från föreningar i området som de pekat ut som Lingonbygden, det vill säga de delar av kommunen som ligger väster om Bolmen. Lingonbygden i samverkan vill ”stödja, möjliggöra och driva utvecklingen inom följande huvudområden: sysselsättning, boende, trygghet & service och upplevelser” (Lingonbygden i samverkan).

Södra Ljunga

Snön har börjat smälta när jag kör längs med väg 25 och sedan E4:an för att ta av mot de sydöstra delarna av kommunen. Här finns Södra Ljunga, en småort där både affär och bensinpump, skola, kyrka och bostadsområden ligger längs med samma väg som löper genom samhället. Området som täcks in av Södra Ljunga socken är däremot ganska stort och där bor det 600 personer.

Det är sen eftermiddag och jag ska träffa lanthandlaren som också är ordförande för Södra Ljunga sockenråd. Han har precis kommit hem från banken i Ljungby dit han varit tvungen att åka för att lämna in kontanter. Det går inte att göra på närmare håll. Vi träffas i affären, men går genom lagret och bak till det som tidigare var förråd. Nu finns där ett storkök och en matsal som dels fungerar som samlingslokal, men också restaurang för lanthandlarens cateringfirma. Den är också skolmatsal för friskolan några hundra meter bort. Friskolan ägs och drivs av sockenborna via en ekonomisk förening.

Tannåker

På Bolmens östra strand, ligger Tannåker. En av de många socknarna i kommunen, med en kyrkby med samma namn. Här fanns tidigare en lanthandel som dock nyligen lades ner, något som har kommit att påverka Tannåker såväl som dess omgivning. Bensinstationen finns däremot kvar. Barnen i socknen hör till upptagningsområdet för Bolmsö skola och förskola. Diskussionerna kring den slitna skolan rör alltså även Tannåkersborna.

Här finns också Tannåker bygdegård som drivs av Åsarnas bygdegårdsförening. Precis som många andra av husen är den röd, med vita knutar och ligger vackert belägen på en höjd. Det är äntligen soligt och för första gången kan jag höra några fåglar sjunga lite försiktigt. Vägen dit är dock kurvig och med så dålig sikt att jag först råkar köra förbi bygdegården och får vända och köra tillbaka. Väl framme hittar jag två av styrelseledamöterna i full färd med att ställa iordning för årsmötet. De ställer fram glas och bestick, gör plats för smörgåstårtan och ställer ihop bord till ett långbord.

Det börjar komma några personer och kvart över tre sätter mötet igång. Då har det kommit åtta personer.

4. Analys

Lokalt deltagande – Governance

Den offentliga styrningen har genomgått en förändring. Från centralt styrda beslut till en mer interaktiv samhällsstyrning kallad governance. (Montin & Hedlund 2009:7). Effekterna av detta syns tydligt på kommunal nivå i Ljungby kommun där civilsamhället bjuds in för att diskutera och påverka sin framtid. Landsbygdsutvecklingen är inte lika reglerad som andra områden, berättar landsbygdsutvecklaren på Ljungby kommun. Till skillnad från till exempel skola och omsorg är det ganska fritt kring vad som kan och ska göras.

Att lära av varandra

För att stimulera landsbygdsutvecklingen i kommunen brukar Ljungby kommun bjuda in föreningarna till träffar en eller två gånger om året. Träffarna är öppna för alla, men inbjudan går ut till sockenråden. Temat för träffarna varierar, men landsbygdsutvecklaren berättar att målet med dem är att inspirera till utveckling, bland annat med hjälp av goda exempel från andra ställen. Ofta finns Leader Linné med på träffarna också. Förhoppningen är att det ska leda till att föreningarna söker bidrag från Leader och startar nya projekt.

[Landsbygdsutvecklaren] kände och vi kände att jamen vi behöver sätta igång mer i Ljungby nu. Det finns mycket idéer, men vi får inte in så många projektansökningar. (Projektutvecklaren på Leader Linné)

Ljungby kommun och andra parter såsom Leader Linné försöker alltså skapa förutsättningar för att utveckling ska kunna ske på landsbygden, men det faktiska genomförandet av projekten ligger hos civilsamhället.

F: Alltså, vi har ju lagkrav på oss att vara, liksom likabehandling. Så från förening till förening så ska vi göra lika oavsett vart den är placerad, men alltså vi försöker inte skapa nånting på en plats som, alltså det är ju, grundförutsättningarna för föreningarna är ju att det finns ett driv av de som bor eller verkar på platsen. Och har de inte det intresset eller det tänket så skapar vi ju inte någonting. (Fritidsstrategen vid Ljungby kommun)

K: Nej det går ju inte. Det måste ju finnas mottagare. Eller medtagare. Vi ska ju göra det tillsammans. (Kulturstrategen vid Ljungby kommun)

Kommunens otydliga gränser för vad som är och bör vara landsbygdsutveckling gör att det är upp till de som arbetar med frågorna att komma på vad som ska göras. I Ljungby kommun har detta öppnat upp för utövande av governance. Istället för att all landsbygdsutveckling ska ske via centralt styrda åtgärder så har 'att lära av varandra' blivit utvecklingsmodellen i kommunen. I det sammanhanget har inspirationskvällarna en viktig funktion. Genom att se vad andra har gjort kan goda idéer spridas mellan olika områden och hjulet slipper uppfinnas på nytt.

Samtalspartnerpartner och dialog

Utöver inspirationsträffarna, som framförallt riktar sig till utvecklingsgrupper, sker samtal mellan kommun och invånare även i andra sammanhang. Ljungby kommun håller för tillfället på med att ta fram en ny översiktsplan (ÖP) som ska vara färdig till år 2020. De befinner sig just nu i programsamrådsfasen och som en del av den gjorde kommunen en så kallad 'ÖP-turné' under hösten där kommunrepresentanter åkte ut till elva olika orter samt Ljungby stad. Dessa tillfällen syftade till att låta kommuninvånarna säga sitt kring den framtida utvecklingen.

Utöver tankar kring den fysiska planeringen så dök det även upp en del andra önskemål. Landsbygdsutvecklaren fanns med vid träffarna och hon berättar att det uttrycktes en önskan om fler möten med politikerna på plats i orterna. I dagsläget existerar redan olika former av medborgardialoger, men medborgarkontoret finns i Ljungby och det som efterfrågades var snarare tillfällen för direktdialog på plats på landsbygden. För att möta denna efterfrågan har kommunen fattat ett beslut om att inför 'Lokala utvecklingsdialoger' på elva utvalda orter utanför Ljungby stad. Under tre år, med start 2018, ska tjänstemän och politiker besöka dessa orter och samtala kring de utvecklingsfrågor som lokalbefolkningen anser är viktiga.

(Kommunstyrelsen i Ljungby kommun 2017)

Redan förekomsten av medborgardialoger och -kontor tyder på att det offentliga styret har övergått från centralstyrning till governance och att det har etablerat sig även på kommunnivå. Att Ljungby kommun dessutom valde att genomföra denna ÖP-turné, trots att detta inte är något som krävs vid utformandet av en ny översiktsplan, visar att det finns en vilja till att bjuda in civilsamhället ytterligare till att påverka utvecklingen av sin omgivning.

Mötesdeltagarnas önskan om fler lokala möten med politikerna pekar dock på att de tillfällen för påverkan från civilsamhällets sida som finns lokaliserade i Ljungby stad inte anses vara tillräckliga. Det räcker alltså inte med att tillfällen för påverkan finns i teorin, medborgarna måste även känna att tillfällena är till för dem för att vilja delta. Detta återkommer även i skriften Den första samhällsnivån (Herlitz & Arén 2017:8). Författarna menar att medborgardialoger saknar reella möjligheter för medborgare och kommun att mötas i förvaltning och beslut.

I beslutet för de lokala utvecklingsdialogerna framkommer det tydligt vilken roll kommunen anser att de lokala utvecklingsgrupperna, såsom sockenråd eller samhällsförening, ska ha i samarbetet. Dialogerna beskrivs som ett samarbete, men med en tydlig ansvarsfördelning. Den lokala utvecklingsgruppen lyfts fram som kommunens dialogpartner som ska fungera som kontakt för information och återkoppling. (Kommunstyrelsen i Ljungby kommun 2017:2) Det står även att Ljungby kommun ska bjuda in till dialogerna tillsammans med de lokala utvecklingsgrupperna. (Kommunstyrelsen i Ljungby kommun 2017:1) Att både kommunen och den lokala utvecklingsgruppen står på inbjudan är ett sätt att markera att civilsamhället bjuds in för att delta och att det inte bara rör sig om envägskommunikation från kommunens sida. Det medför troligtvis även en starkare förankring i bygden än om endast Ljungby kommun skulle ha stått på inbjudan.

Tanken, att utvecklingsgrupperna ska fungera som dialogpartner, framträdde även tydligt hos de sockenråd och det blivande bygdebolag jag besökte. Ordföranden för Lingonbygden i samverkan återkom flera gånger till att de vill vara en samtalspartner till kommunen. Även sockenråden i Södra Ljunga och i Tannåker uttryckte liknande tankar. De menar att sockenråden och liknande utvecklingsgrupper finns till för att föra bygdens talan. Det verkar alltså finnas en samsyn mellan kommunen och civilsamhället kring dess roll i dialoger kring utveckling.

Att det är just utvecklingsgrupperna som får fungera som dialogpartner sker då ganska naturligt och friktionsfritt eftersom både utvecklingsgrupperna och kommunen är överens om att det är den rollen de har i samhället. Ytterligare en aspekt som lyfts fram som gör sockenråden och liknande föreningar till legitima representanter för bygden är dess demokratiska styre.

Och i alla fall när det kommer till sockenråden så väljer de ju styrelse. Och det är klart man ska vara engagerad i sockenrådet om man ska kunna vara med och påverka styrelseledamöterna, men det är ju ändå en demokratisk process bakom det och sen nominerade de sina representanter. Det var ju inte alltid styrelsemedlemmarna som var nominerade till att representera skolfrågan. (Landsbygdsutvecklaren vid Ljungby kommun)

Kulturstrategen vid Ljungby kommun uttrycker liknande tankar. Hon lägger även till att tjänstemännen vid kommunen föredrar samarbeten med föreningar framför privatpersoner. Det beror på att föreningarnas stadgar och styrande dokument både är lättare att följa upp och att de tydliggör målen bakom handlingarna. Den demokratiska aspekten är central även för de lokala utvecklingsdialogerna. Detta uttrycks tydligt i beslutets syfte där det står att:

Genom att ge möjlighet till delaktighet och medbestämmande bland invånare stärker man den lokala demokratin. Det finns signalvärden med lokala utvecklingsdialoger som visar på handlingskraft från kommunens sida och ett fokus på hela kommunen. (Beslut om lokala utvecklingsdialoger i Ljungby kommun)

Den sista meningen i syftet är intressant. Den tyder på att Ljungby kommun inte bara vill fokusera på hela kommunen, de vill också att denna vilja ska synas. Detta kan ju bero på flera olika saker, men vissa forskare tolkar den form av governance där civilsamhälle bjuds in för att utföra eller påverka det lokala styret som ett sätt att kompensera för den offentliga sektorns förlorade legitimitet. (Bowles & Gintis 2000) Utifrån det perspektivet, och eftersom hela beslutet kring de lokala utvecklingsdialogerna är riktade mot landsbygden, kan den ovan nämnda meningen vara ett tecken på att Ljungby kommun uppfattat att det finns en misstro mot att de tar landsbygdsfrågorna i beaktande och att de därför vill visa att så inte är fallet.

Ibland tar de lokala utvecklingsgrupper själva kontakt med Ljungby kommun i olika frågor. Detta skedde till exempel då lanthandeln lade ner i Tannåker samtidigt som mellanstadiet tillfälligt flyttades från skolan på Bolmsö. Den negativa känslan som spreds bland boende i området fick flera föreningar på Bolmens östra strand att gå ihop och kontakta kommunen, vilket resulterade i en dialog med kommunen kring skolans framtid. Diskussionen kom framförallt att handla om lokaliseringen av en ny skola, då det inte går att renovera den gamla.

Skolan har alltid legat på Bolmsö, men eftersom många föräldrar jobbar i Ljungby idag så har det visat sig leda till minskat intresse för att låta barnen gå i skolan på Bolmsö. Kommunen ville därför lyssna in vad lokalbefolkningen tyckte.

Så då blir, alltså, föreningarna blir ju viktiga, jamen de här 'speaking partners', om man ska använda det uttrycket. Representanter från området. (Landsbygdsutvecklaren vid Ljungby kommun)

Det visade sig att när de möttes igen hade föreningarna haft möten redan innan där de bestämt sig för den bästa lokaliseringen för skolan är i Tannåker, på fastlandet.

Landsbygdsutvecklaren betonar att det hade varit svårt att förutse från kommunens sida ifall de inte hade haft den här dialogen.

Genom att representanter från området fick vara med och diskutera beslutet kring lokaliseringen så uppstod alltså en möjlighet att anpassa beslutet efter de berördas önskemål. Representanterna fick även fungera som kommunikativ part mellan kommunen och lokalbefolkningen och kunde på så sätt hjälpa till att föra ut informationen snabbare samt bidra till att beslutet blev lokalt förankrat.

En förutsättning för samarbete – Socialt kapital

Socialt kapital likställs som sagt ofta med nyttan som kan uppnås med hjälp av kontakter och nätverk (Engdahl & Larsson 2006). Det finns flera exempel på när dessa aspekter har fått betydelse för civilsamhället i Ljungby kommun. När Slussen i Lagan skulle iordningställas så fick de hjälp av en av trädgårdsmästarens kontakter för att göra iordning parkeringen. Det är även en bekant till henne som skapat Slussens hemsida. En stor del av de olika utvecklingsgruppernas fokus handlar om att skapa sig kontakter med olika politiker och tjänstemän på kommunen för att på så sätt lättare få gehör för sina frågor. Vikten av nätverk verkar också vara något Ljungby kommun tagit fasta på eftersom det nämns i samband med flera av de satsningar på landsbygdsutveckling som gjorts. Inspirationskvällarna är ett exempel där de hoppas att nätverkande mellan föreningar ska ske.

Det sociala kapitalet innefattar dock fler aspekter än så, vilket följande text visar.

”Allting bara händer”

Landsbygden antas ibland per automatik ha ett starkt socialt kapital. Det kan bli problematiskt eftersom det riskerar att leda till en föreställning om att landsbygden därför inte behöver andra resurser. (Schucksmith 2000 i Stenbacka u.å.:4) Utöver detta är det också missledande eftersom socialt kapital inte är något som bara finns av sig självt. Det består av tillit som byggs upp mellan människor. I Ljungby kommun finns det exempel på bygder som av olika anledningar har skillnader i socialt kapital.

Bolmsö lyfts ofta fram som en plats där civilsamhället gör mycket och är ett tydligt exempel på en plats med ett starkt socialt kapital. Under mitt besök på deras påskauktion slås jag framförallt av den stolthet som omger de engagerade och besökarna. Innan auktionen börjar erbjuder jag mig att hjälpa till med att steka köttbullar. Medan jag står i köket kommer person efter person in med mat som de skänker till buffén medan andra får i uppdrag att möblera om och duka. Vice ordförande skrattar och säger att först skänker de mat, sedan betalar de inträde för att äta av maten som de skänkt och till sist köper de lotter och bjuder på auktionen på saker de egentligen inte vill ha.

I kontrast till detta ligger Åsarnas bygdegårdsförening i Tannåker, på andra sidan vattnet. Det är en mindre förening och när jag besöker deras årsmöte så kommer det inte så många personer. Föreningen kämpar med en åldrande styrelse där engagemangsnivån har gått ner, något som de dock hoppas ska förändras nu när de valt in en ungdom i styrelsen. Kassören för föreningen berättar att de har svårt att engagera sockeninvanarna eftersom det händer för lite i föreningen, men att det inte heller kommer särskilt många om de arrangerar något. Om det frågas vad det önskas för aktiviteter så får de inga svar. På Bolmsö är det annorlunda, menar hon.

Bolmsö är Bolmsö. Bolmsöiter är bolmsöiter och de ställer upp för sin bygdegård medan du ser här [i Tannåker] att vi har ett årsmöte och det kommer 8 personer för det händer för lite. (Kassören i bland annat Åsarnas bygdegårdsförening i Tannåker)

På Bolmsö finns en känsla av ett ’vi’ och en sammanhållning som ger energi och blir till en möjliggörande kraft, ett socialt kapital. I Tannåker finns inte riktigt samma starka sociala kapital då färre personer engagerar sig i bygdegårdsföreningen och det kommer inte lika många på de evenemang som föreningen anordnar. Både kulturstrategen och fritidsstrategen i

kommunen menar att Bolmsös bygdegård och bygdegårdsförening spelar en stor roll för att stärka det sociala kapitalet på Bolmsö. Särskilt när naturliga mötesplatser såsom lanthandeln inte längre finns kvar.

Det skapar ju lokalkännedom om människorna, personerna. Man säger ju att man inte känner grannen i storstäderna. Men en del på landsbygd är ju att man bor grannar, men även om man bor lite längre ifrån så att man träffas i en samlingslokal. Och så får man liksom kunskap om och man ser varandra på ett annat sätt.” (Fritidsstrategen vid Ljungby kommun)

Sociala evenemang såsom en påskauktion fyller en väldigt viktig funktion, utöver de ekonomiska bidrag de genererar till föreningen. De förstärker det sociala kapitalet i bygden. Genom att människor har mötesplatser där de kan lära känna varandra så skapas en gruppkänsla, tillit och gemensamma drivkrafter (Gunnarsdotter 2005:kap 4). Personerna som hjälper till på påskauktionen gör det för varandra och för sin bygdegård. Påpekas bör att *det sociala kapitalet måste förstås utifrån sin lokala kontext* (Stenbacka u.å:6). En förklaring till det starkare drivet på Bolmsö är troligtvis att Bolmsö är en ö, vilket oftast ger en starkare platsidentitet med mycket traditioner och på så sätt ett tydligare ’vi’ (ibid). I förlängningen bidrar detta till ett starkt socialt kapital.

En mötesplats behöver inte alltid vara en fast plats, tillfälliga sociala evenemang kan fungera lika bra som mötesplatser som en bygdegård (Stenbacka u.å.:30). I Södra Ljunga anordnade sockenrådet en grillkväll förra året för hela socknen där det kom ungefär 200 personer, det vill säga ungefär en tredjedel av socknens invånare. Alla som flyttat dit de senaste tre åren fick gå gratis medan resten fick betala till självkostnadspris. Ordföranden i sockenrådet, berättar att de ville bjuda de nyinflyttade eftersom det är viktigt att alla lär känna varandra. Han menar att det är viktigt för att få till ett fungerande samhälle, särskilt med tanke på friskolan som ägs gemensamt i byn genom en ekonomisk förening.

Detta är ett tydligt exempel på ytterligare något som förenar bygden, nämligen deras skola. Där går bygdens barn, bygdens framtid och genom att skolan ägs gemensamt så blir den något att samlas kring. Samtidigt som det gemensamma ägandet kan bidra till att skapa socialt kapital är det sociala kapitalet även en förutsättning för att det ska fortsätta fungera. Att friskolan överhuvudtaget startade skedde inte heller av sig själv utan på grund av att

människor i bygden var villiga att lägga ner allt arbete som krävdes och dessutom bidra med pengar för att få ihop det kapital som behövdes. Något som inte varit möjligt om det inte funnits ett socialt kapital bestående av tillit dem emellan.

Ordföranden för Södra Ljungas sockenråd förklarar socknens engagemang med att ”allting bara händer”, men trots att det kan verka så på dessa olika platser ligger det en hel del faktorer bakom. Genom gemensamma grillfester och andra sociala evenemang så skapas tillfällen för folk i bygden att mötas och lära känna varandra. Det stärker banden och tilliten dem emellan vilket stärker hela bygdens sociala kapital.

Samverkan

Och detta ska vi klara genom nät- och samverkan samt entreprenörskap i positiv anda.
(Ordföranden för Lingonbygden i samverkan)

Som organisationsnamnet pekar på har samverkan har blivit ett ledord för Lingonbygden i samverkan. Det är också något som framträder som gemensam faktor för flera av de ställen som lyfts fram som framgångsrika, just samverkan mellan olika parter. Den kan ske mellan olika föreningar inom socknen, mellan socknar, tillsammans med Leader eller företag och med kommunen. I Bolmsö bygdegård sker det till exempel en hel del samverkan mellan öns föreningar. Under samma tak samsas ett nybyggt arkiv som sköts av hembygdsföreningen, en musikstudio som används av kulturföreningen och framöver kommer bygdegårdsföreningen att bygga en skyttehall tillsammans med jaktföreningen.

För att samarbeten mellan grupper överhuvudtaget ska bli möjligt så krävs det att det finns överbryggande socialt kapital mellan personerna och grupperna som ska ingå i det (Harding 2012:29). Det blir särskilt viktigt då personerna som ska samarbeta kommer från olika bygder i kommunen. En inspirationskväll där ingen vill dela med sig av sina erfarenheter av rädsla att bli förfördelad gentemot andra blir inte särskilt givande. På samma sätt kan inte synergieffekter mellan föreningar uppstå på en plats där alla håller sig för sig själva.

Förmågan att samverka är också viktig för att kunna bli beviljad stöd från Leader Linné. Projektutvecklaren berättade att de inte har något uttalat krav på samverkan i sin LAG-styrelse, men att det blivit praxis att de projekt de beviljar ska innehålla element av samverkan. De vill att projektägaren ska ha sonderat terrängen för att vara säker på att

projektet har stöd i lokalsamhället och så att det inte redan finns fler aktörer med samma idé. I de fallen är det bättre att de olika aktörerna arbetar tillsammans än att någon slags kapprustning sker. Det finns även en viktig legitimitetsaspekt inbyggd i denna praxis. Om Leader Linné ser att det finns lokal förankring och samverkan mellan flera parter så vet de att deras bidrag kommer fler till nytta. Det finns fler exempel på samverkansformer som bygger på legitimitet. Trädgårdsmästaren vid Slussen i Lagan berättar att de har relativt lätt att hitta sponsorsarbeten eftersom företag gärna samarbetar med föreningar som drivs med syfte att göra gott för andra. Friskolan i Södra Ljunga drivs som ett SVB-bolag, ett aktiebolag med särskild vinstbegränsning, vilket innebär att allt eventuellt överskott måste gå tillbaka till skolan. Denna försäkring har gjort att fler är villiga att satsa på projektet. Att kunna påvisa att eventuella vinster inte gynnar enskilda utan kommer kollektivet till gagn får alltså en legitimerande funktion som skapar tillit för organisationen.

Att kunna arbeta tillsammans över organisationsgränser är av stor vikt för att det ska hända saker i de olika bygderna. Förutom att bidra med fler händer som kan arbeta så innebär fler föreningar fler idéer och fler perspektiv. För att samverkan ska kunna ske kan överbryggande socialt kapital pekas ut som en viktig faktor. I kontrast till de positiva effekterna av ett starkt överbryggande sociala kapitalet kan ett starkt sammanbindande socialt kapital ibland innebära motsatsen (Harding 2012:31f). I en av socknarna jag besökte berättade en person om när hennes familj flyttade dit. De var väldigt tidiga med att jobba med turism och en del annan verksamhet som sågs som märklig i området. Detta gjorde att de inte riktigt välkomnades, trots att de försökte vara med genom att till exempel ställa upp på städdagar. I dagsläget har detta förändrats till viss del i bygden och de olika föreningarna bjuder snabbt in nyinflyttade till att delta i föreningsarbetet, men min informant berättar att det ändå kvarstår en känsla av att bli testad. Om den nyinflyttade inte tackar ja eller är en tillräckligt stor tillgång för föreningen blir den inte riktigt en del av gemenskapen. Detta visar att då det sammanbindande sociala kapitalet är starkare än det överbryggande riskerar det att bli en exkluderande kraft.

Att klara av förändringar – Resiliens

I tider av oro och svårigheter sätts civilsamhällets förmåga att agera på prov. Resiliens, det vill säga förmågan att kunna möta stora förändringar, anpassa sig efter dem och gå stärkta ur händelsen är viktig för en bygds förmåga att leva och utvecklas (Stenbacka u.å.10). Under de senaste åren har delar av Ljungby kommun drabbats av tre större förändringar. Svårigheten att locka lärare som ledde till att Bolmsös mellanstadium fick flyttas, att lanthandeln i Tannåker

stängde och meddelandet om truckfabriken Kalmars kommande nedläggning. Samtliga händelser har lett till stor oro bland lokalbefolkningen.

Alla var ju jättenegativa. Alla såg mörker. Kalmar försvinner. Lidhult kommer gå under. (Ordföranden för Lingonbygden i samverkan)

Först kom ju det då att affären las ner /.../ och folket fick panik. /.../ Det var ju en träffpunkt (Kassören i bland annat Åsarnas bygdegårdsförening i Tannåker)

Dessa händelser har framförallt drabbat områdena kring Lidhult och Tannåker. På båda ställena har händelserna lett till motreaktioner från lokalbefolkningen. I Lidhult med omnejd har Lingonbygden i samverkan startat. Ordföranden berättar att detta kan härledas till nedläggningsbeslutet av Kalmar.

Det finns en direkt koppling. Det fanns inga så kraftiga vindar innan så att Lingonbygden kunnat lyfta. Vi i styrelsen är övertygade om att allt elände med detta kan sluta i något så mycket bättre. Det öppnar möjligheter som ingen har sett och vi har startat ett engagemang som många har haft, men man har lagt på annat vis. Man har lagt det till Kalmar, till sin förening, sina vänner. Småföretagandet har fått ett lock lagt över sig. Det fanns inte något sådant samarbete mellan föreningar, litegrann, men man har hållit det mer för sig själv (Ordföranden för Lingonbygden i samverkan)

Citatet är ett exempel på hur ett resilient samhälle reagerar. Lidhult drabbades av en stor chock, men istället för att bryta ner samhället har en motreaktion startat och Lingonbygden i samverkan bildats. Nu är människorna i bygden beslutna att vända händelsen till något positivt. Nedläggningsbeslutet verkar till och med ha förenat individer på ett sätt som inte var möjlig tidigare. Den har blivit en enande kraft. Anledningarna till att detta kunnat ske är flera.

En bygds historia och kontext har stark inverkan på dess resiliens (Luthar et al. 2000 i Stenbacka u.å.:13). Lingonbygden, eller framförallt Lidhult, har påverkats av sin långvariga relation till truckföretaget Kalmar. Förekomsten av den stora arbetsgivaren har bromsat företagsamheten i bygden. Eller, som ordföranden för Lingonbygden i samverkan uttrycker

det, *fått ett lock lagt över sig*. Det har funnits en bruksmentalitet som har bromsat både småföretagande och föreningsliv, vilket har lett till att föreningslivet i Lidhult inte är lika riktigt lika starkt som det i byarna runt om. Dessa faktorer pekar mot att Lidhult inte borde ha klarat nedläggningen så väl som det gjorde. Så blev dock inte fallet, chocken som nedläggningen innebar verkar snarare ha fungerat som ett uppvaknande. En chans för människorna i Lidhult och resten av Lingonbygden att ta sitt engagemang och kanalisera in det i bygden istället för in i företaget.

En förklaring till detta kan vara dess geografiska läge. Eftersom Lingonbygden med Lidhult som serviceort, är det område som ligger längst ifrån Ljungby stad, menar ordföranden för Lingonbygden i samverkan att de också har större behov av lokal service än orter som ligger närmare Ljungby. De måste helt enkelt ha tillgång till skola, vård och äldreomsorg i Lidhult, annars blir det för långt att åka. Denna insikt har fungerat som en stark drivkraft i bildandet av Lingonbygden i samverkan. Ordföranden för Lingonbygden menar också att avståndet till centralorten Ljungby gjort att de alltid varit tvungna att klara sig lite mer själva. De är alltså vana att kämpa för det de behöver. Det finns också många andra aspekter som fungerade som framgångsfaktorer för att Lingonbygden i samverkan skulle kunna bildas. Betydelsen av starka och svaga band mellan människor blir tydlig när bildandet av Lingonbygden i samverkans interimsstyrelse studeras närmare. När de tre grundarna skulle ta kontakt med personer ifrån resten av Lingonbygden ringde de upp föreningsaktiva de kände till sedan tidigare. Grundarna känner väl till varandra sedan tidigare och har arbetat tillsammans förut, det finns alltså starka band dem emellan. Kontakten med övriga personer till interimsstyrelsen baserades på svagare band såsom viss tidigare kännedom eller tips från andra. Diversiteten, blandningen av starka och svaga band, har visat sig vara viktigt för ett nätverks förmåga att anpassa sig vid förändringar (Grabher & Stark 1997:537ff).

Ytterligare en nyckelfaktor som bidrog till områdets resiliens var förekomsten av redan befintliga föreningar. Det var via bygdens föreningar som kontakten med personer till interimsstyrelsen skedde och de har en viktig funktion som en slags valberedning för styrelsen framöver. Alla föreningar i Lingonbygden får gå med i Lingonbygden i samverkan som medlemsföreningar. De nominerar sedan personer till styrelseposter och på så sätt får Lingonbygden i samverkan tillgång till alla medlemsföreningars kontaktnät och lokalkännedom. På så sätt skapas även nya band mellan personer och grupper som kanske inte kände varandra sedan tidigare. Ett samhälles resiliensnivå är inte statisk. Den påverkas hela tiden av det som händer i bygden och kan både öka och minska. Genom att Lingonbygden i

samverkan knyter föreningar från hela området till sig har inte bara den lite lägre engagemangsnivån i Lidhult kunnat motverkas, utan det ökar hela bygdens resiliens.

Även i Bolmsö-Tannåkerområdet har civilsamhället agerat på ett sätt som tyder på resiliens. När nedläggningen av lanthandeln i Tannåker och osäkerheten kring Bolmsö skolas framtid skapade en negativ känsla och oro i bygden gick fyra föreningar samman. De beslutade sig för att göra något för att vända trenden och tog kontakt med kommunen som senare bjöd in dem som samtalspartners i frågan kring skolans lokalisering. De såg alltså förändringen, samlades och agerade för att vända den negativa trenden till något positivt. Det fanns redan ett visst samarbete mellan sockenråden på Bolmsö och det i Tannåker innan förändringarna inträffade. Kassören i Tannåker berättar att de har ett gemensamt sockenblad där endast framsidan skiljer sig åt och att de haft några gemensamma möten om året, men att samarbetet i övrigt inte varit så stort. Nu, när frågan om lanthandeln och skolan ligger på deras bord, har det dock utökats. Precis som i Lingonbygden har frågan om skolans och affärens framtid blivit en enande kraft.

För dör skolan och dör affären så dör landsbygden. Det bara är så. (Kassören i bland annat Åsarnas bygdegårdsförening i Tannåker)

Inte heller i det här geografiska området skedde ett särskilt stort samarbete föreningar och byar emellan innan oroligheterna började. När förändringarna skedde uppstod dock snabbt en samordning kring frågorna. En bidragande faktor till detta är att det är just skolan och affären frågorna gäller. Båda två har funnits länge på platsen. Skolan och affären berör människor i båda socknarna och fungerar på så sätt som ett slags band mellan de som bor där. Ett svagt band, 'weak tie', men tillräckligt starkt för att samla personerna kring frågan. Ytterligare ett sådant band finns mellan de båda sockenråden i form av det gemensamma sockenbladet. De samarbeten som har skett genom åren har också bidragit till att skapa kopplingar platserna och människorna emellan. Sådant som binder samman människor på olika sätt, både mellanmänniska band och de kopplingar som finns till en gemensam plats, får stor betydelse för att resiliens ska uppstå i ett samhälle. Det får människor att kunna och vilja att arbeta för varandra.

Den grundorganisation och räckvidd som fanns i området genom sockenråden och de andra föreningarna var starkt bidragande till att samarbetet kunde uppstå över sockengränserna. De

ledde också till att det fanns någon som tog ledarrollen i arbetet och att Bolmsö och Tannåker kunde möta de negativa förändringarna och vända dem till något positivt.

Föreningslivet har fått stor betydelse då förändringar inträffat i Ljungby kommun, både de positiva och de negativa. Det är lika viktigt att bygden kan anpassa sig då en positiv förändring sker, att den innehar resiliens, (Stenbacka u.å.25). Om inte riskerar de positiva möjligheterna att rinna ut i sanden och ingen utveckling sker. Landsbygdsutvecklaren vid kommunen menar att utan föreningslivet finns ingen organisationsform som kan samla engagemanget och idéerna i bygden. Utan dem stannar allt vid lösa trådar som inte leder till någonting.

Civilsamhällets motor – det lokala ledarskapet

Det innebär ju massa fördelar om vi får jobba så för ska kommunen göra det, med all respekt, det blir tungrott, det är stort. De måste jobba på ett visst vis. Vi kan använda ideella krafter. Det kan Ljungby kommun med, men kommer Ljungby kommun och frågar 'Kan några ideella krafter hjälpa oss i Ljungby kommun?' Naej. (Ordföranden för Lingonbygden i samverkan)

Civilsamhällets lokala ledarskap är en process som uppkommer då kollektiva handlingar sker. Med hjälp av de tre begreppen governance, socialt kapital och resiliens kan förutsättningar för ledarskapet förstås. Utan governance, som möjliggör för den civilsamhället att påverka och att ta ansvar, kan inte det lokala ledarskapet utövas. Om den kontakt och tillit mellan individer som skapar det sociala kapitalet saknas blir det omöjligt för invånarna på en plats att arbeta tillsammans för att åstadkomma något, oavsett om utrymmet finns där eller inte. Finns det inget socialt kapital så skapas inte de många band och den samarbetsförmåga som krävs för ett samhälle ska klara av att möta större förändringar, det vill säga vara resiliens. (Stenbacka u.å.)

I Ljungby kommuns styre tillämpas governance, vilket skapar en struktur där det finns utrymme för civilsamhället att utöva lokalt ledarskap. Det lokala ledarskapet möjliggörs även av det starka föreningslivet som samlar människor och tillhandahåller mötesplatser i form av till exempel bygdegårdar och sociala evenemang. Platser och tillfällen där det sociala kapitalet stärks. Det utbredda föreningslivet bidrar även med en slags grundorganisation i stora delar av kommunen, vilket har visat sig vara starkt bidragande till att till exempel Lidhult, Tannåker

och Bolmsö innehaft tillräckligt mycket resiliens för att kunna möta förändringar och utvecklas av dem. Det sociala kapitalet är dock inte lika starkt på alla platser, vilket medför geografiska skillnader i civilsamhällets möjligheter att utöva lokalt ledarskap. Detta innebär att trots att Ljungby kommun bjuder in samtliga områden för att påverka sin utveckling, så kommer inte alla bygder att kunna utnyttja alla möjligheter de får.

I Stenbackas undersökning av bredbandsutbyggnaden i Järle är det byalaget som lyfts fram som utövare av lokalt ledarskap. (Stenbacka u.å.) Inom gränserna för Ljungby kommun pågår många frågor parallellt. Det är därför inte bara en förening som utövar lokalt ledarskap utan flera olika organisationer och konstellationer. Det som oftast lyfts fram som landsbygdens förkämpar är sockenråden och andra utvecklingsgrupper. De beskriver sig själva som kommunens samtalspartner och det är ofta de som bjuds in av kommunen för att föra sin bygds talan. Det är dock inte bara utvecklingsgrupperna som ges chansen att vara utövare av lokalt ledarskap. I de kommande lokala utvecklingsdialogerna kommer utvecklingsgrupperna visserligen att stå för kontakten mellan kommun och bygd och de kommer även att stå med på inbjudningarna tillsammans med Ljungby kommun. Dialogmötena kommer dock vara öppna för alla och det är upp till bygden och Ljungby kommun att tillsammans komma fram till vad som ska göras och hur. Hela civilsamhället bjuds alltså in för att påverka den lokala utvecklingen. Vid de inspirationsträffar som anordnas går inbjudan också ut till sockenråden, men allt från föreningar till företagare och privatpersoner deltar vid träffarna.

Landsbygdsutvecklingen i Ljungby kommun bygger till viss del på att det finns ett aktivt civilsamhälle som utövar ett lokalt ledarskap, ser de lokala behoven och lyfter dem i det offentliga samtalet. Ljungby kommun kan, via till exempel inspirationskvällar, försöka skapa förutsättningar för att idéer ska födas och projekt startas. För vetskapen om vad som behövs och själva genomförandet av projekten är kommunen dock beroende av att det finns en motor i form av lokalt ledarskap som driver på utvecklingen.

För jag tror verkligen på att de krävs, den sektorn, den civila sektorn så att säga, också behöver vara med i det här för att utveckla vårt område. /.../ De har makt och resurser. De sitter på mycket kunskap och engagemang. Och de är liksom bärare av lokal utveckling också. (Landsbygdsutvecklaren vid Ljungby kommun)

Genom att civilsamhället i Ljungby utövar lokalt ledarskap kan resultat uppnås som annars inte varit möjliga. Som citatet ovan från Lingonbygdens ordförande tyder på kan civilsamhället mobilisera ideella krafter på ett helt annat sätt än kommunen kan. Via ideellt engagemang mångdubblas de investerade medlen (Nilsson 2002) Åtgärder kan dessutom lättare riktas dit de gör störst nytta.

5. Slutord

Syftet med min uppsats är att undersöka vad civilsamhället kan innebära för landsbygden. För att göra detta har jag använt mig av tre frågor som här presenteras tillsammans med de svar min studie har lett fram till:

- Vad utgör civilsamhället i Ljungby kommun?

Civilsamhället i Ljungby kommun utgörs, som i många andra landsbygdskommuner, av en blandning av olika föreningar, nätverk samt tillfälliga och mer bestående samarbeten som uppstår ur olika behov. I Ljungby kommun är det framförallt föreningsgrenen av civilsamhället som lyfts fram som aktivt och brett. Varje socken har ett flertal olika föreningar såsom bygdegårdsförening, hembygdsförening och idrottsförening. Sockenråden anses tillhöra en speciell kategori inom föreningslivet, men även de pekas ut som en viktig del av civilsamhället. Framförallt i utvecklingsfrågor.

- Vilken roll har civilsamhället i Ljungby kommun?

Civilsamhället bär den lokala utvecklingen genom att dess aktörer utövar lokalt ledarskap. Genom governance har både en del av makten och ansvaret för landsbygdsutvecklingen i Ljungby kommun förflyttats till landsbygdsbefolkningen. Civilsamhället bjuds in för att påverka i vissa frågor, men det är också upp till dem att ta sig den plats de får. Allra tydligast märks detta i rollen som landsbygdens röst i frågor som rör dess utveckling. För att denna mobilisering ska kunna ske krävs det att det finns ett socialt kapital bland invånarna, något som skapas genom mötesplatser och socialt engagemang, men också av stark platsidentitet och en gemensam historia. Dessa mötesplatser och band mellan Ljungby kommuns invånare bidrar till anpassningsbara, resilienta, bygder som klarar av att möta förändringar och utnyttja de möjligheter som ges för att utvecklas av det.

- Hur görs civilsamhällets roll legitim?

Civilsamhället inkluderar som sagt mer än bara föreningar. Trots detta är det ofta föreningslivet som lyfts fram i uppsatsen. Detta beror på frågan om representation och legitimitet. För att Ljungby kommun ska kunna bjuda in civilsamhället att utveckla landsbygden måste kommunen kunna se vem de lämnat över inflytandet till, samt att dessa verkligen representerar de berörda invånarna. I dessa fall är föreningar lämpligast eftersom de genom sina stadgar visar vad de står för och även kan ställas till svars för detta. De har ett demokratiskt styrelsesätt via årsmöten och val av styrelse och genom medlemskapet blir det tydligt vilka de representerar. De flesta uppfattar även organisationer som mer legitima om de drivs av syften som gynnar kollektivet istället för individen, som Slussen i Lagan eller friskolan i Södra Ljunga där vinsten måste återinvesteras i skolan.

Ur civilsamhällets perspektiv kan sägas att de tar på sig rollen som landsbygdens röstbärare och utvecklingsmotor för att det styre som annars skulle utövas av politiker och myndigheter inte anses vara legitimt. Utan det lokala ledarskapet som civilsamhället utövar är den lokala demokratin inte tillräckligt stark och landsbygdens frågor riskera att glömmas bort. Att civilsamhället agerar för att påverka landsbygdsutvecklingen kan därför ses som en åtgärd för att skapa en mer legitim politik.

Civilsamhället i Ljungby kommun är aktivt. Det blir därför svårt att säga något om hur samhället hade sett ut om det inte fanns ett aktivt civilsamhälle. Det som däremot går att se är att när civilsamhället uttalar sig, kämpar och påverkar händer saker. Det är då den utveckling lokalbefolkningen vill se sker. Civilsamhället kan alltså innebära att landsbygden får en röst, en motor och en bärare av lokal utveckling.

6. Referenser

- Bourdieu P. (1985). *The forms of capital*. In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. JG Richard-son, ss. 241-58. New York: Greenwood. I Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, Vol. 24 (1998), ss. 1-24
- Bowles, S. & Gintis, H. (2000). Social capital and Community Governance. *Economic Journal* 112, 419-436
- Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap: En studie av organisering av service och infrastruktur i gränlandet mellan det ideella, kommersiella och politiska*. Diss. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet
- Ekman, A-K. (1991). *Community Carnival and Campaign. Expressions of Belonging in a Swedish Region*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet
- Engdahl, O & Larsson, B (2006). *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och teorier*. Lund: Studentlitteratur
- Forssell, A & Ivarsson W, Anders (2007). *Organisation från grunden*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Godwin, M. (1998). The governance of rural areas: Some emerging research issues and agendas. *Journal of Rural Studies* 14(1), 5-12.
- Gunnarsdotter, Y. (2005). *Från arbetsgemenskap till fritidsgemenskap: Den svenska landsbygdens omvandling ur Locknevis perspektiv*. Diss. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet
- Harding, T. (2012). *Framtidens civilsamhälle*. Stockholm: Stadsrådsberedningen. Underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen
- Hedlund, G & Montin, S (red.) (2009). *Governance på svenska*. Stockholm: Santérus Academic Press Sweden
- Herlitz, U. (2002). *Bygdens röst*. 1 uppl. Folkrorelserådet Hela Sverige ska leva. Tillgänglig: https://www.helasverige.se/fileadmin/user_upload/Kansli/Skrifter/Bygdensrost.pdf [2018-05-31]
- Herlitz, U. & Arén, H. (2017). *Den första samhällsnivån*. [Skrift]. Hela Sverige ska leva

Grabher, G. & Stark, D. (1997) Organizing diversity: evolutionary theory, network analysis and postsocialism, *Regional Studies*, 31: 533–544

Kvale, S & Brinkmann, S (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Nilsson, B-G (2002). SLUG - den samlade kraften för Skånes lokala utvecklingsgrupper. I: Herlitz, U. (red), *Bygdens röst*. 1 uppl. Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva, ss 13 – 14. Tillgänglig: https://www.helasverige.se/fileadmin/user_upload/Kansli/Skrifter/Bygdensrost.pdf [2018-05-31]

O'Toole, K., Burdess, N. (2004). New community governance in small rural towns: the Australian experience. *Journal of Rural Studies* 20, 433-443. I Stenbacka, S. (u.å.). *Byanätsprocessen – teoretiska utgångspunkter för att förstå det lokala ledarskapet*. Bredbandsforum

Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, Vol. 24 (1998), ss. 1-24

Schucksmith, M. (2000). 'Endogenous development, social capital and social inclusion: Perspectives from LEADER in the UK', *Sociologia Ruralis* 40, 208- 218. I Stenbacka S. (u.å.). *Byanätsprocessen – teoretiska utgångspunkter för att förstå det lokala ledarskapet*. Bredbandsforum

Stenbacka, S. (u.å.). *Byanätsprocessen – teoretiska utgångspunkter för att förstå det lokala ledarskapet*. Bredbandsforum

Teorell, J & Svensson, T (2007). *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Hemsidor

Bolmsö sockenråd (2018). *Om Bolmsö*. Tillgänglig: <http://www.bolmsö.se/about.php> [2018-05-04]

Ljungby kommun (2017). *Kartor*. Tillgänglig: <https://www.ljungby.se/sv/om-kommunen/kartor/> [2018-05-16]

Slussen i Lagan. *Föreningen*. Tillgänglig: <http://www.slussenilagan.se/foreningen/> [2018-05-07]

Opublicerat material

Kommunstyrelsen i Ljungby kommun (2017). *Lokala utvecklingsdialoger i Ljungby kommun*. Ks2017/0145.156

Lingonbygden i samverkan (2017). Informations- Powerpoint

Ljungby kommuns digitala program till översiktsplan. Flik Nulägesbeskrivning, flik Landsbygdsutveckling. Tillgänglig:

<https://ljungby.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=29b44d6de5f74401951f7a8ef3cdd59a> [2018-05-07]